

כן צוה הוד כ"ק אדמ"ר האמצעי לכל אנ"ש בכל מקומות מושביהם לבלתי יבואו בוויכוחים עם המנגדים מטוב ועד רע, וביותר הזהירו על זה האברכים והצעירים באזהרה נוראה.

הפקודות הנמרצות האלו פסקו בסכינא חריפא כל יחס וקשר בין המנגדים והחסידים, וחברי הפלוגה השני' של המנגדים נוכחו לדעת כי תקותם להדיח את החסידים מלימוד החסידות נכזבה.

צל תקוה נשאר לפני המנגדים והוא לסכסך במפלגת החסידים ע"י אמצעות המקושרים לתלמידי הוד כ"ק רבינו הזקן הרה"ח ר"א משטראשעלע והרה"ח ר"ש פריידעש.

אמנם גם זיק תקוה זו נשאר מעל, כי בראשית בוא הוד כ"ק אדמ"ר האמצעי לפלכי רוסיא הלבנה והתיישב בליובאוויטש, נתקבץ מספר גדול של הרבה עשרות מנינים אברכים בעלי כשרונות מצויינים ומופלגי תורה לליובאוויטש, והיו שוקדים בלימוד תורת החסידות וחזרת המאמרים אשר שמעו מדי שבת בשבתו.

חוק שם אדמ"ר האמצעי אשר יותר משני חדשים, וברשיון מיוחד שלשה חדשים אין רשות לשום אברך להתעכב בליובאוויטש, ובהליכתו חזרה לביתו צריך להתעכב יום או יומים בכל עיר ועיר בדרך נסיעתו, ובכל מקום הגהו מחויב לחזור דא"ח ברבים, אותם המאמרים ששמע בליובאוויטש.

החסידים שבכל העיירות כפרים וישובים בפלכי רוסיא הלבנה התדברו ביניהם אשר הן יחיד הן חבורה ההולכים לליובאוויטש, הגה בעברם דרך עיר או כפר וישוב אשר בו ימצאון מעדת החסידים, הגה חסידי המקום מחוייבים לתת להם אכילה שתי' ולינה בהליכתם ובחזירתם.

אשר כל זה גרם להתאחדות עדת החסידים והתפשטות תורת החסידות ביותר.

1.

בבוא הוד כ"ק רבינו הזקן מפטרסבורג בפעם השני' בשנת תקס"א והתיישב בליאדי, סדר חדש נהי' בענין אמירת מאמרי חסידות, מכמו שהי' לפני זה. עד אז, על הרוב, היו מאמרים קצרים, והביאורים היו ג"כ בתכלית הקיצור, ובהתיישבו בליאדי התחיל לדבר מאמרים ארוכים עם ביאורים ותוספת ביאורים, עד כי רבות פעמים הגיד מאמר אחד עם שלשה ארבעה ביאורים וכל ביאור הוא עומק שכלי מיוחד.

אחרי החופשה השני' בשנת תקס"א הי' נצחון תורת החסידות ודרכי החסידות ביתר שאת ויתר עז מכמו שהי' בפעם הראשונה, ורק זאת דבפעם הראשונה הי' ענין המאסר והיציא מהבית האסורים, לא כן בפעם השני' שלא ישב בתפיסה ומאסר כבד כבראשונה, אבל המלשינות דפעם השני' היתה כבדה יותר מכמו בראשונה, בשנת תקנ"ט הגה ההלשנה היתה בעיקרה על הוד כ"ק רבינו הזקן בעצמו, שהוא חפץ להיות מלך בישראל ומקבץ אנשים וכספים ובדעתו לעשות מרידה בממשלה, וההלשנה דתקס"א היתה בעיקרה על תורת החסידות.

ר"א משטראשעלע . . . ר"ש פריידעש : ראה אודותם : בית רבי ח"א פכ"ו.

בסעם הראשונה : ע"ד מאסר זה ראה החוברת "יס כסלו".

כאשר לוקח הוד כ"ק רבינו הוקן למאסר בשנת תקנ"ט והולכוהו לפטרסבורג צוה אשר אנ"ש לא יבואו לפטרסבורג זולת השתדלנים ועוריהם. לא כן בהלקחו בפעם השני' לפטרסבורג התיר לאנ"ש לבוא לפטרסבורג, והיו באים מהרבה עיירות לחקור ולדרוש בשלום הוד כ"ק רבינו ומצב הענינים.

ידוע אשר שלשה שבועות לפני צאת הוד כ"ק רבינו מ"טאיינעי סאָויעט", נודע לרבים כי נתברר הכל על צד היותר מעולה לטובת החסידות, ואשר חופשה יותן להוד כ"ק רבינו, אמנם באשר צריכים היו להגיש כל תוכן הענין להמלך לחתום ואחרי כן לה"סענאָט", על כן לא מהרו כל כך בהחופשה, ובפרט כי ישיבתו ב"טאיינעי סאָויעט" הי' בדרך כבוד, בחדרים מרווחים, לא כמו בפעם הראשונה שהי' במבצר הפעטראָפאָולי.

הישיבה ב"טאיינעי סאָויעט" בדרך כלל נוחה היא יותר, באין ערוך, מכמו הישיבה במאסר התפיסה, בכלל, וכמו מאסר המבצר פעטראָפאָולי בפרט. ובפרט להוד כ"ק רבינו שהי' כבר נודע בספירות הממשלה לאיש דגול מרובה, הנה בישבו ב"טאיינעי סאָויעט" התיחסו ביותר טוב, הרשו להביא לו ספרים ככל אשר יבקש וכן בעניני אכילה ושתי'.

באחד הימים בא שר פקידי ה"טאיינעי סאָויעט" והודיע להוד כ"ק רבינו, כי המשפט נגמר לזכות תורת החסידות, וגם הוא זכאי הוא וחופשה יותן לו להמשיך עבודתו ללמוד תורת החסידות לכל אשר יחפץ בזה, באין מפריע מצד חוקי הממשלה. ורק עד אשר יהי' הכל כתוב וחתום מאושר מטעם המלך והסענאָט עליו לחכות במושבו ב"טאיינעי סאָויעט". ומטעם החוק — חפשי הנהו מכל משמר מיוחד ויכול הוא להתראות עם אנשים, אשר על כן יותן לו — להוד כ"ק רבינו — מעון של ארבעה חדרים מרווחים בהבית שבחצר השני', ושם יכולים להיות קרוביו ותלמידיו לשרתו, והכל יכולים לבוא אליו באין מפריע. וכאשר יגיעו הניירות מאושרים כאמור, אז יעזוב מקום שבתו ב"טאיינעי סאָויעט" ויסע לביתו.

בו ביום יצא הוד כ"ק רבינו מחדרי ה"טאיינעי סאָויעט" אשר ישב שם בתור נידון ועבר להמעון הפרטי אשר ניתן לו בהבית שבחצר השני'. בשעות אחדות נודע הדבר להחסידים וצירים שולחו לבשר בליאָנא ובכל ערי אנ"ש. אחד מחדרי הדירה הוקצב לבית תפלה והביאו ספר תורה והתפללו בצבור. וכל ימי שבתו של הוד כ"ק רבינו בדירתו זאת אשר ב"טאיינעי סאָויעט" התנהג כמו שהי' נוהג בביתו בליאָנא.

סיפורים מסודרים בענינים מופלגים מלאים תוכן רב ישנם מעת ההיא, ואין מקומם בזה, רק זאת דשמחת הוד כ"ק רבינו ועליצות נפשו הט' הוא אין לשער. יום יום הי' יושב באחד החדרים שהי' כמו אולם גדול (שלש מאות איש היו נכנסים בו לרוחה) והי' מדבר לפני אנ"ש.

הסדר הזה כשהוא לעצמו הפליא והתמי' את אנ"ש. בין המבקרים היו כאלה שהכירו את הוד כ"ק רבינו יותר על עשרים שנה, ומהם גם שזה כעשרים וחמש שנה שהיו נוסעים לליאָנא ולא ראו סדר כזה אשר הוד כ"ק רבינו יקבע

ט א י י נ ע י ס א ו ו י ע ט : מועצה חשאית.
ס ע נ א ט : ועידת המחוקקים.

לו עת לשבת בכל יום עם אנ"ש באופן כזה, וגם תוכן הדבורים והסיפורים המליא אותם במאד.

על כל ההנהגה הדבורים והסיפורים אשר התנהג דבר וסיפר הוד כ"ק רבינו במשך ימי שבתו בדירת „טאיינעי סאָויעט“ הי' שפוכה עליונות ועליצות מיוחדת במינה, אשר אותה אי אפשר להבין כי אם להרגיש, כי יש לך דברים אשר השכל הקר לא ישיגם, ואינם נתפסים אלא בהשגת מרגיש אשר לכבו חם בעזר עדינות מיוחדת.

הוד כ"ק אאזמור' אדמור' הרה"ק צמח צדק כשדבר עם הוד כ"ק אאזמור' אדמור' מוהר"ש על אודות העת ההיא שישב הוד כ"ק רבינו בדירת „טאיינעי סאָויעט“ אמר, כי ההנהגה ההיא היתה כהנהגת בעל תוקע אחר התקיעות. על פי הנהגות הקבלה הנה אחר התקיעות צריך הבעל תוקע לילך למקומו ולשבת פניו אל העם ולהסתכל בפניהם והם יסתכלו בו והוא ההסתכלות דאהבה פנימית ואחדות אשר בזה סותמים פי המקטרגים על פעולת התקיעות בהתעוררות רחמים רבים, והיינו דההסתכלות של חיבה המורה על האחדות והאהבה, זה דוחה המקטרגים, כמבואר ענינו בקבלה ובחסידות.

הוד כ"ק אאזמור' — אומר הוד כ"ק אאזמור' אדמור' צמח צדק, להוד כ"ק אאזמור' אדמור' מוהר"ש — בעת שישב ב„טאיינעי סאָויעט“ הי' המליך יושר והמעורר רחמים בעד כל עדת החסידים ובעד תורת החסידות. הוא כ"ק אאזמור', רק הוא ידע את גודל הסכנה אשר רחפה על תורת הבעש"ט בכלל ותורת החב"ד בפרט.

אנכי — מספר הוד כ"ק אאזמור' אדמור' צ"צ — זוכר בטוב שתי הפעמים אשר לוקח הוד כ"ק אאזמור' לפטרסבורג. אם כי בפעם הראשונה — בשנת תקנ"ט — לוקח בעגלה שחורה מעוטרת אנשי חיל מוויינים, ובפעם השני' לוקח בדרך כבוד, כי באו שני פקידים משרים הגבוהים ואתם עמם שני שוטרים לשרתם, ובבואם לליאָזנא שלחו אחד השוטרים לשאול באיזה זמן יכולים הם לבקר את הוד כ"ק אאזמור', כי דבר להם אליו, ואם בו ביום אין השעה מוכשרת, יכול להיות גם ביום המחרת.

טרם בוא השרים קרא הוד כ"ק אאזמור' את ר' חיים זלמן'ס — אחד מנכבדי ליאָזנא שהי' מדבר בלשון רוסיא בטוב — ושלחו לקבל פני הפקידים ולהורות לפניהם בדרך בואם. כשבאו התמהמהו כשלוש שעות וילכו להם ויסעו לדרכם, ובשבוע השני שאחר זה נסע הוד כ"ק אאזמור' לפטרסבורג כפי שהבטיח לפקידים הממשלה.

לא פעם ולא שתיים שמעתי מהוד כ"ק אאזמור' על דבר הסכנה הגדולה אשר רחפה על תורת החסידות: בפעם הראשונה — (בשנת תקנ"ט) — היתה עיקר ההלשנה עלי, ובאשר ת"ל, במשך השלשים שנה שעבדתי העמדת תלמידים בעלי דעה רחבה בתורת החסידות הייתי במנוחה, והגם כי בני, חותנך, הי' עזר צעיר ורך, אבל קויתי וגסמכתי בתלמידי שהם יעזרו לו. אבל בפעם השני' אשר עיקר ההלשנה היתה על תורת החסידות, הגם כי עד גמר הבירור והמשפט

לא אסרו את לימוד החסידות, וחונקן כבר נהי' לאיש חיל ומדריך את האברכים. אבל הצטערתי במאד על כללות המצב, כי ההתנגדות היתה גדולה במאד.

ולכן בהגמר הבירור, והמשפט הי' לזכות תורת החסידות מובן גדול השמחה ועליצות נפש הוד כ"ק אאמור"ר. ובעת שישב בהדירה של ה"טאניעי סאוייעט" היו אנ"ש הולכים לשם כמו שהיו נוהגים בליאזנא.

הוד כ"ק אאמור"ר אדמו"ר מוהר"ש סיפר להוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק, אשר הוא קרא אם רשימת הספורים והשיחות אשר סיפר ושח הוד כ"ק רבינו הגדול ברבים לפני אנ"ש בישבו בדירת "טאניעי סאוייעט". הרשימות ההם, לא עתה, נשרפו בהשריפה שהיתה בשנת תרט"ז בליובאוויטש, אבל הרבה ענינים מהספורים והשיחות סיפר להוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק.

כאשר הגיעו הניירות מאושרים הודיעו להוד כ"ק רבינו כי יכול הוא לצעוב את דירת "טאניעי סאוייעט" ולקחת לו מעון בעיר, ואשר כמשלוש חדשים ישאר לגור בפטרסבורג.

הידיעה האחרונה עגמה את טוהר קדושת נפש הוד כ"ק רבינו, כי נודע אשר בספירות הממלכה באה הצעה כי יכריחו את הוד כ"ק רבינו אשר יקבע דירתו בפטרסבורג בקביעות, ולא זו בלבד שלא יפריעו אותו מלהמשיך עבודתו בפרסום תורתו, אלא גם כמדה ידיעה יעזרו לו מאת אוצר הממשלה, אבל שבתו יהי' בפטרסבורג.

במשך ימי שבת הוד כ"ק רבינו במעון הפרטי בדירת ה"טאניעי סאוייעט" באו הרבה מאנ"ש לפטרסבורג, וכאשר יצא הוד כ"ק רבינו מהמעון ד"טאניעי סאוייעט" להמעון הפרטי אשר שכרו בעיר, הגה בנסעו בעגלה הלכו כמאה מנינים איש ללותו, דבר שעשה רושם גדול בעיר.

בעת ההיא הי' בפטרסבורג הנסיך ליובאמירסקי, אחד החשובים בחוגי המלוכה ובהיכלי מלך, והודמן אשר הנסיך ישב על האצטבא — באלקאן — בעת שנסע הוד כ"ק רבינו הגדול, ועדת החסידים מלויים אותו, ובהלכם התחברו עוד אנשים שונים עד כי הי' המון רב. בראות הנסיך את פני קדשו של הוד כ"ק רבינו התפעל במאד והתענין לדעת מי הוא זה, אף כי הי' משרי המלוכה וידע כללות ההלשנה והנעשה בה, אבל לא שם את לבו לידע מי הוא מנהיג החסידים, אמנם עתה בראותו את כל הכבודה נכנס בלבו להודע עם הרב ולהכירו פנים.

כעבור איזה ימים בא ציר מהנסיך ליובאמירסקי, אשר חפץ הוא לבוא אל הרב ושואל באיזה יום ושעה יוכל לבוא. הוד כ"ק רבינו הגביל מועד לשעה קבועה.

בין האורחים היו כמה חוכרים אשר גרו בהאחוזות של הנסיך ליובא-מירסקי אשר בפלך מאהילוב, ובתוכם החוכר הגדול ר' אברהם קרולעד — (הוא אביו של ר' דוב צערקעס) — אשר הנסיך הכירו פנים והי' חשוב בעיניו. החוכר ר' אברהם הלך אל הנסיך ופרש לפניו את גדולת הוד כ"ק רבינו ואשר כמה עשרות אלפים נפש בישראל מכבדים אותו, ובתוך כך סיפר לו אשר החסידים מצטערים כי אם ישאר הוד כ"ק רבינו לדור בפטרסבורג לא יוכלו לבוא אליו כמו שרגילים לבוא למקום מגורו בליאזנא. ודרך אגב הזכיר ר' אברהם בדבורו

כי זהו ג"כ ענין פרנסה, כי בהעיר שגר שם האדמור"ר, הרי לבד שהוא כבוד גדול לאדון העיר ההיא, הנה אנשי העיר מתפרנסים בריוח ויכולים לשלם המסים בנקל ומדה מרובה. והרבה להפליג בשבחו של הנסיך ובהשפעתו הכבירה בהיכל מלך, אשר אם הוא — הנסיך — יחפוץ, יפעול כי האדמור"ר יקבע מושבו באחת מעיירותיו של הנסיך.

כאשר ביקר הנסיך ליובאָמירקי את הוד כ"ק רבינו אמר לו אשר באם יגור באחת מעיירותיו דובראָנונע או ליאדי, יפעול אצל הממשלה אשר לא תדרוש שיהי גר בקביעות בפטרסבורג, והסכים הוד כ"ק רבינו להתיישב בליאדי, כמבואר הענין במ"א בארוכה.

הנסיך ליובאָמירסקי נתן צו למנהל אחוזותיו אשר בעיר ליאדי יבנו בתים לשבת הוד כ"ק רבינו ובני משפחתו, וכל אלו אשר יבואו לגור בליאדי יותן להם חנם קורות על בנין בתים ורפתים, ואת החוכר ר' אברהם ביקש לנצח על המלאכה בבנין הבתים עבור הוד כ"ק רבינו ומשפחתו.

במשך שבת הוד כ"ק רבינו בפטרסבורג שלח צירים לכל ערי אנ"ש לחזק עניני הלימוד ודרכי החסידות, אשר פעלו ועשו רושם עז בכל מקום בואם, ובנסוע הוד כ"ק רבינו מפטרסבורג לליאדי — התעכב בדרך נסיעתו כשני שבועות — הנה אלפים מישראל נסעו אחריו, ומספרים כי בלוי'ת חמשת אלפים איש בא הוד כ"ק רבינו לליאדי.

הוד כ"ק אאזמיר אדמיר צמח צדק אמר, אשר כל ימי שבתו של הוד כ"ק אאזמיר בליאדי היו שלשלת של קודת רוח להוד כ"ק אאזמיר. רוב התלמידים היו נוסעים על המדינה להרביץ תורת החסידות ולחזק דרכי החסידות (בהרבה מקומות התנקשו עם שלוחי המנגדים אשר עמלו בכל עזו כחם להחליש השפעת שלוחי הוד כ"ק רבינו הגדול).

בשבת הוד כ"ק רבינו בליאדי הרשה לתלמידיו המובהקים לבאר כמה ענינים בחסידות עפ"י הבנתם המה, מה שעשה רושם עז והגביה קרן החסידים, ולהוד כ"ק בנו אדמיר האמצעי צוה לכתוב הדרושים שאמר הוד כ"ק רבינו מדי שבת בשבתו, ובהיותו סופר מהיר על צד הפלא הנה על הרוב ביום הראשון לעת ערב הי' המאמר כתוב ועשרות העתקות נשלחו לכל מקומות וערי אנ"ש, אשר גם זה עודד רוחם של אנ"ש.

ז.

אָמנם בימי המלחמה נתבטלו סדרי הלימודים ורבו הדאגות, אבל כבוא הוד כ"ק אדמיר האמצעי, והתיישב בליובאָוויטש וחקק חזקים הנזכרים, נעשתה התעוררות בתוככי אנ"ש ונתרוממה קרן החסידות והחסידים.

בימי נשיאותו של הוד כ"ק אדמיר האמצעי נתרבה מספר החסידים כפלים ושלה לעומת מספרם בימי כ"ק אדמיר הזקן, האברכים בעלי חושים שביניהם היו דברנים מצויינים, וגם עצם וגוף המאמרים היו בריבוי הסבר ומובנים לרוב השומעים.

זקני אנ"ש ספרו בשם הזקנים, אשר בשנה הראשונה לנשיאותו נתוספו ברוסיא הלבנה בלבד ט"ו אלף חסידים, ובשנה השני' — שנת תקע"ה — נהי' כל פלך טשערניגאָו לחסיד חב"ד.